

можливість мирного врегулювання конфлікту, а й визначила подальші перспективи розвитку Вірменії у XXI ст., у якому вона стала фактично васалом Росії, цілком залежним від її волі у споконвічному протистоянні з Азербайджаном, розмінюючи перспективи розвитку на утримання захоплених територій, втрата яких була лише справою часу.

Використані джерела та література:

1. The South Caucasus and the importance of U.S. interests. URL: <http://sfppr.org/2013/06/the-south-caucasus-and-the-importance-of-u-s-interests/>
2. Савін С. Пріоритетні питання зовнішньої політики США у Чорноморському регіоні. *Стратегічні пріоритети*. 2009. № 4 (13). С. 237–243.
3. «Темные годы»: в Ереване презентовали сборник рассказов о холодных 90-х годах. URL: <https://newsarmenia.am/news/armenia/temnye-gody-v-erevane-prezentovali-sbornik-rasskazov-o-kholodnykh-90-kh-godakh->
4. Независимая Армения – тернистый путь длиной в 25 лет. URL: <https://carnegieendowment.org/2017/03/15/ru-pub-68276>
5. Гасанов А. Политика национального развития и безопасности Азербайджанской Республики. Баку, «Zardabi LTD» ММС, 2014. 672 с.
6. Алексанян А. Современные вызовы интеграционным процессам на Южном Кавказе: европейское и евразийское измерения. *Центральная Азия и Кавказ*. 2014. Т. 17, вып. 3. С. 31–44.
7. Минасян Г. Армения, российский форпост на Кавказе? URL: https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/ifri_rnv_minassian_armenie_russie_rus_fevr2008.pdf
8. Теракт в парламенте Армении. URL: <https://kavkaz-uzel.eu/articles/232322>
9. Внешнеполитический выбор Армении: политика обеспечения максимальной безопасности. URL: <https://hal.archives-ouvertes.fr/hal-03283302/document>

УДК 94:316.43+330.34 (574)

О.Ф. Деменко

кандидат політичних наук, доцент

УСПІХИ І НЕВДАЧІ РОЗБУДОВИ НЕЗАЛЕЖНОЇ ДЕРЖАВИ В КАЗАХСТАНІ

У статті проаналізовано особливості внутрішньої та зовнішньої політики Республіки Казахстан у сучасних геополітичних реаліях. Встановлено, що внаслідок масових заворушень на початку 2022 р. та їх придушення за допомогою підконтрольного росії ОДКБ, у країні завершився процес транзиту влади і чинний президент К.-Ж. Токаєв зосередив у своїх руках всі владні повноваження. Обґрунтовано висновок, що для збереження власної державності та міжнародної суб'єктності Казахстану

доцільно переосмислити доцільність привілейованого становища РФ у своїй зовнішній політиці і активізувати контакти із іншими регіональними та глобальними державами.

Ключові слова: Центральна Азія, Республіка Казахстан, зовнішня політика, російська агресія, соціально-економічна ситуація.

Successes and Failures of Building an Independent State in Kazakhstan

The Features of the internal and foreign policy of the Republic of Kazakhstan in modern geopolitical realities are analyzed. It is proved that as a result of civil disorder at the beginning of 2022 and their suppression with the help of the CSTO controlled by Russia, the process of the transition of power in the country ended and the current president K.-J. Tokayev concentrated all the power in his hands. It is concluded that in order to preserve its own statehood and international subjectivity of Kazakhstan, it is expedient to reconsider the expediency of Russia's privileged position in its foreign policy and to intensify contacts with other regional and global states.

Keywords: *Central Asia, the Republic of Kazakhstan, foreign policy, Russian aggression, socio-economic situation.*

Російська агресія проти України негативно вплинула на міжнародну безпекову ситуацію та ускладнила зовнішньополітичне позиціонування окремих пострадянських держав. Республіка Казахстан (РК), найбільша і найрозвиненіша країна Центральної Азії (ЦА), окрім цього на початку 2022 р. зіткнулася з серйозною внутрішньополітичною кризою, яка призвела до масових протестів із людськими жертвами та масштабними руйнуваннями.

Враховуючи лідерські позиції Казахстану в регіоні Центральної Азії, події, що відбуваються у цій країні, викликають жвавий інтерес як у казахстанських науковців та аналітиків, так і у зарубіжних дослідників.

Зовнішня політика Казахстану після проголошення незалежності характеризувалася багатовекторністю та гнучкістю у відносинах із різними партнерами та помітною активністю й ініціативністю на глобальному та регіональному рівнях системи міжнародних відносин. Такий підхід сприяв зміцненню міжнародного авторитету цієї країни. Крім цього, за багатьма соціально-економічними показниками РК тривалий час вважалася однією з найбільш стабільних і розвинених країн не тільки регіону ЦА, а й усього пострадянського простору. Рівень життя у

Казахстані, згідно з офіційною статистикою, є одним із найвищих серед нових незалежних держав [1].

З іншого боку, загострилася низка проблемних факторів, що останніми роками стали обмежувати поступальний розвиток республіки та вимагали швидкого вирішення. Серед цих факторів слід відзначити: домінування у структурі виробництва сировинних галузей та низьку конкурентоспроможність обробного сектора економіки; відсутність доступу малих та середніх підприємств до довгострокового кредитування; диспропорції у соціально-економічному розвитку регіонів країни; нерівний доступ мешканців різних регіонів до комунальних та державних послуг; нестача кваліфікованих кадрів, яка зумовлена недоліками у системі освіти; наявність корупції, непрозорості, безвідповідальності, некомпетентності серед чиновників різного рівня [2].

Крім цього, масові протести, які розпочалися після підвищення цін на автомобільний газ й охопили ключові міста держави у січні 2022 р. та призвели до численних жертв і руйнувань, похитнули імідж РК як однієї із найуспішніших і стабільних пострадянських країн та негативно вплинули на її майбутні перспективи.

На початку 2022 р. в умовах наростання кризи президент К.-Ж. Токаєв реалізував низку заходів, які дозволили зосередити владу у своїх руках та сформувати єдиний центр прийняття рішень для нормалізації ситуації в країні. За допомогою військ Організації Договору про колективну безпеку (ОДКБ) ситуацію у Казахстані вдалося стабілізувати. Основним підсумком протестів стало завершення процесу транзиту влади, запущеного Н. Назарбаєвим у 2019 р.

За результатами референдуму 5 червня 2022 р. у Казахстані відбулася конституційна реформа, спрямована на позбавлення впливу та привілеїв першого президента Н. Назарбаєва. При цьому вона майже жодним чином не обмежила владні повноваження чинного президента Токаєва.

Протягом 2022 р. Н. Назарбаєв втратив державні повноваження та частину регалій, згадки про нього прибрали з Конституції та законів країни. Зокрема у вересні 2022 р. парламент Казахстану проголосував за виключення Дня першого президента зі списку державних свят. Дата 1-го грудня була оголошена державним святом у 2011 р. президентським указом на визнання заслуг Н. Назарбаєва перед державою [3]. Це свято було частиною сформованого культу особистості першого президента, якого тогочасна державна пропагандистська машина представляла як видатного державного діяча на зразок Кемаля Ататюрка.

Також у вересні 2022-го було внесено зміни до Конституції країни,

відповідно до яких столиці Казахстану Нур-Султану була повернута колишня назва – Астана.

Усе це дає підстави говорити про ознаки демонтажу культу особи першого президента. Водночас створена у РК авторитарна система суперпрезидентської влади продовжує існувати, адаптуючись під чинного президента та його оточення. Хоча варто наголосити, що події січня 2022 р. показали, що влада К.-Ж. Токаєва надзвичайно хитка й не користується значним авторитетом у суспільстві, а власну посаду він зміг зберегти лише завдяки підтримці Кремля.

У своєму Посланні до народу Казахстану від 1 вересня 2022 р. президент К.-Ж. Токаєв оголосив рішення про проведення позачергових виборів: глави держави у листопаді 2022 р.; депутатів парламенту – в наступному 2023 р. Свою ініціативу щодо необхідності проведення позачергових виборів президент Казахстану обґрунтував потребою отримання «нового довірчого мандату народу» [4].

У Посланні представлено низку економічних та політичних ініціатив, які експертне середовище одразу охарактеризувало як передвиборну програму чинного президента. Він прямо заявив про плани піти на новий термін та намір продовжити президентські повноваження з п'яти до семи років, заборонивши обіймати вищу державну посаду більше одного терміну. Зазначені ініціативи було оперативно внесено до Конституції.

Що ж спонукало казахстанського президента і його оточення піти на такі кроки? По-перше, чинна влада не впевнена, що зможе зберегти під контролем політичну та соціально-економічну ситуацію в країні до наступних президентських виборів, які мали б відбутися у 2024 р. Занадто багато проблем постало перед сучасним Казахстаном: геополітична невизначеність у контексті російської агресії проти України, соціальна напруженість у суспільстві, загострення соціально-економічних проблем. По-друге, К.-Ж. Токаєв остерігається реваншу з боку Н. Назарбаєва, його впливового оточення та членів родини, які все ще залишаються інкорпорованими в органи влади, державні компанії, фінансовий сектор та інформаційний простір. Занепокоєння, що ці сили можуть підготуватися для протидії нинішньому режимові, змусило владу оголосити дострокові президентські вибори, до яких ніхто з опонентів не матиме часу належним чином підготуватись [5].

Те саме стосується і дострокових парламентських виборів. Нинішній парламент був сформований у січні 2021 р., коли Н. Назарбаєв ще був головою партії «Нур Отан», яку в березні 2022 р. перейменували на «Аманат». Відповідно у цьому скликанні парламенту є багато ставлени-

ків колишнього президента. Тому К.-Ж. Токаєв через дострокові вибори прагне завести до парламенту контрольованих ним людей.

Загалом варто нагадати, що за часи незалежності у Казахстані президентські вибори проходили шість разів, причому п'ять разів вони були якраз достроковими та лише один раз відбулися у визначений законодавством термін. Також поширеною була практика проведення всенародних референдумів, на яких періодично вносились зміни до Конституції країни, неодноразово продовжувались терміни повноважень президента тощо. Президент К.-Ж. Токаєв протягом 2022 р. спромігся напрочуд легко двічі змінити Конституцію, спочатку за допомогою маніпулятивного референдуму, а потім через затвердження змін підконтрольним йому парламентом. Такий волюнтаристський підхід поступово сформував фундамент авторитарного правління у цій країні.

Передвиборна кампанія позачергових президентських виборів, які призначені на 20 листопада 2022 р. і на яких К.-Ж. Токаєв розраховував упевнено переобратися, нічим не відрізнялася від електоральних кампаній у часи першого президента. Все відбувалося під контролем влади, чинного президента підтримувала широка «народна коаліція», до виборів було допущено лише контрольованих опонентів, яким відведено роль масовки.

Слід нагадати, що після обрання на посаду президента Казахстану К.-Ж. Токаєв заявляв, що бачить своє завдання у тому, щоб сприяти розвитку багатопартійності, політичної конкуренції та плюралізму думок у суспільстві. Як наслідок, з'явилися обережні сподівання на лібералізацію політичної системи країни.

У 2020 р. в Казахстані ухвалено новий закон про мирні зібрання громадян, який скасував потребу в отриманні дозволів, запровадивши лише необхідність подавати повідомлення щодо проведення будь-якої громадської акції. Насправді з'ясувалося, що внесені зміни до законодавства про мирні збори громадян носять формальний характер і запроваджують ще більше обмежень, адже будь-які публічні акції потрібно проводити у спеціально визначених для цього місцях, заздалегідь узгоджувати їх із місцевою владою (акіматами), яка має досить важелів для відмов. На організаторів заходів та їхніх учасників покладається ще більше обов'язків, а покарання за недозволені протести значно посилено. Статистика свідчить про значну кількість відмов на проведення мирних акцій, зокрема за 2022 р. станом на вересень було зафіксовано більше ста таких відмов у проведенні мирних зібрань громадян [6].

Така сама невтішна ситуація складається і щодо розвитку багатопартійності. В 2020 р. у країні було ухвалено поправки до законодавства, які

знизили необхідну для реєстрації політичних партій кількість членів із 40 тис. до 20 тис. осіб. Після кривавих подій січня 2022 р. влада запропонувала проєкт закону, де ця чисельність зменшується до 5 тис. осіб. Щоправда на розгляді парламенту цей законопроєкт так і не з'явився. Але незмінною залишається ситуація, за якої адміністрація президента зберігає повний контроль за реєстрацією партій через Міністерство юстиції. Як наслідок, за роки президенства К.-Ж. Токаєва незалежних від влади політичних партій у Казахстані так і не з'явилося, оскільки реєстрацію можуть пройти лише лояльні політичні проєкти, які створює режим згори для імітації багатопартійності.

Це дає підстави незалежним аналітикам та опозиційним силам звинувачувати владу РК в імітації реформ і збереженні авторитарної системи. На їхню думку, майже всі закони та регулювання, які спрямовані на обмеження політичних прав і політичної активності громадян у політиці, продовжують діяти як засіб збереження влади. Адже наявність незалежних партій, конкурентні вибори та право на мирні зібрання є загрозою для режиму, особливо з урахуванням низького рівня його підтримки серед населення [6].

Прагнення казахстанської влади представити зміни до Конституції як перехід до нової моделі державного устрою шляхом скорочення президентських повноважень та посилення ролі парламенту насправді не відповідають дійсності. Адже центральна роль президента у політичній системі залишається без змін. Вона дозволяє К.-Ж. Токаєву, як свого часу його попередникові, обмінювати політичну лояльність еліт і бюрократії на державні посади та ресурси. Вже зараз стає очевидним, що після втрати впливу Н. Назарбаєва чинний режим персоніфікується навколо постаті другого президента, який повністю зберігає контроль над парламентом та впливає на зміст законотворчої діяльності. Для прикладу, заперечення та редакційні зміни президента за конституційними законами долаються трьома чвертями голосів обох палат, а за звичайними законами – двома третинами. Якщо заперечення не подолано, закон буде ухвалено в редакції президента. При цьому президент зберігає можливість змінювати Конституцію та довільно розпускати парламент. Про якийсь баланс тут взагалі не доводиться говорити. Це радше повне домінування президента над парламентом та узурпація ним функцій законодавчої влади [7].

Щодо оцінки швидкості й ефективності політичних та соціально-економічних реформ, цілком слушною є думка казахстанського політолога Д. Альжанова, який зазначив, що К.-Ж. Токаєв та його адміністрація надзвичайно швидко й успішно діють у питаннях продовження та зміц-

нення його влади на посту президента, але вкрай повільно та нерішуче реалізують питання демократизації [8]. І дійсно, незалежні політичні партії не реєструються, можливість проведення чесних та вільних виборів виглядає ілюзорною, економічні реформи не приносять очевидного результату, деолігархізація лише декларується.

На міжнародній арені Казахстан і надалі намагається реалізовувати багатовекторну зовнішню політику. Незважаючи на значну економічну й транзитну залежність від РФ, РК поступово намагається дистанціюватися від кремля. Хоча Астана офіційно й не засудила віроломне російське вторгнення в Україну, але заявила, що поважає територіальну цілісність України та не визнає суб'єктність сепаратистських анклавів, створених на загарбаній українській території.

Казахстан прямо виступив проти псевдореферендумів, які були поспіхом сфальсифіковані РФ у вересні 2022 р. у чотирьох українських областях для обґрунтування злочинної анексії українських територій. МЗС РК заявило, що позиція Казахстану із зазначеного питання «виходить із принципів територіальної цілісності держав, їхньої суверенної рівності та мирного співіснування» [9]. За відмову підтримувати злочинну політику Кремля російські політики та пропагандисти регулярно погрожують Казахстану, а деякі з них прямо звинуватили адміністрацію Токаєва у «невдячності» після того, як війська промосковського ОДКБ допомогли йому пережити криваву та безпрецедентну політичну кризу в січні 2022 р.

Після оголошеної у Росії восени 2022 р. «часткової» мобілізації для продовження злочинної агресії проти України, до сусідніх держав ринув потік російських громадян, які не бажають відправлятися на війну. За офіційними даними, з 21 вересня 2022 р. до Казахстану в'їхало майже 300 тис. росіян [10]. Влада країни закликала казахстанців виявити турботу про мігрантів і пообіцяла не видавати назад тих, хто втік від мобілізації, якщо тільки на батьківщині їх не буде оголошено у розшук. Гостинність, з якою намагаються зустрічати росіян у Казахстані, руйнує стереотипи московської пропаганди про русофобію в Казахстані. Хоча, з іншого боку, казахстанська громадськість із пересторогою сприймає масовий наплив росіян, побоюючись, чи не стануть вони засобом дестабілізації і без того складної суспільно-політичної та соціально-економічної ситуації в РК.

Казахстан має вагомі причини для відмежування від РФ. Близько 20 % населення країни все ще становлять етнічні росіяни, які здебільшого проживають на півночі країни, і багато з яких налаштовані проросійськи. РК останніми роками дедалі наполегливіше здійснює спроби

дерусифікації, сприяє поширенню використання казахської мови, відмовляється від кирилиці, стимулює ідею самоідентифікації казахстанців як незалежної нації. Казахстан намагається дотримуватися зваженої позиції щодо російської агресії проти України, наполегливо відкидаючи прагнення кремля заручитися його підтримкою.

У той час як РФ перетворюється на світового вигнанця через свою нічим не спровоковану криваву війну проти України та поступово втрачає вплив у Центральній Азії, свої позиції в регіоні впевнено зміцнює Китай, розширюючи тут свої інфраструктурні та індустріальні проекти.

Загалом, КНР закликає країни регіону ЦА протистояти спробам зовнішніх сил втягнути їх в конфлікти великих держав і примусити прийняти чийсь сторону. Країни Центральної Азії, на думку Пекіна, мають триматися подалі від геополітичних конфліктів і забезпечувати економічні інтереси Китаю.

Щодо Казахстану, радше всього Китай прагне не посилення свого абстрактного геополітичного впливу, а більш конкретних речей, як-то природні ресурси, доступ до ринків та можливість реалізації інфраструктурних проектів. Пекіну також важливо, щоб Астана підтримувала ініціативи КНР на міжнародній арені.

Той факт, що Китай приділяє велику увагу відносинам із Казахстаном, був підкріплений візитом лідера КНР Сі Цзіньпіна до Астани 14 вересня 2022 р. Слід наголосити, що це був перший закордонний офіційний візит для китайського лідера після майже трирічної перерви, протягом якої Сі Цзіньпін не залишав межі своєї країни.

Найважливішим підсумком візиту для Казахстану стало запевнення з боку Голови КНР, що Піднебесна буде «рішуче підтримувати Казахстан у захисті незалежності, суверенітету та територіальної цілісності..., забезпеченні стабільності та розвитку..., категорично виступатиме проти втручання будь-яких сил у внутрішні справи» Казахстану [11]. На тлі погроз та територіальних претензій, які постійно лунають на адресу РК з боку російських політиків та пропагандистів, підтримка Пекіна є надзвичайно важливою для Астани.

Варто додати, що Китай поступово створює конкуренцію російським виробникам зброї. Останнім часом було підписано кілька досить великих контрактів КНР із Казахстаном на постачання озброєння і військової техніки (ОВТ), зокрема безпілотних літальних апаратів, ракетних систем і навіть транспортних літаків, тобто якраз тих видів ОВТ, де донедавна у росіян була монополія [12].

Туреччина на тлі зміни балансу сил у регіоні також активізується у Центральній Азії. Анкара прагне позиціонувати себе як альтернативу

російській логістиці в межах китайської ініціативи «Один пояс – один шлях», яка спрямована на транспортування товарів із Китаю до Європи. Наразі, коли санкції проти РФ значно обмежують міжнародну транспортну активність на її території, використання турецької інфраструктури може стати тут важливою опцією.

Також зміцнюється економічна співпраця Туреччини із центральноазіатськими країнами, зокрема з Казахстаном. У ході державного візиту К.-Ж. Токаєва 10 травня 2022 р. до Анкари, який обидві сторони назвали таким, що «знаменує нову еру відносин», було підписано низку міждержавних угод, спрямованих на збільшення взаємного річного товарообігу до показника 10 млрд дол. [13].

Президент Туреччини Р.-Т. Ердоган, як і лідер КНР, висловив рішучу підтримку територіальній цілісності та суверенітету Казахстану. Враховуючи, що найбільш очевидні потенційні загрози для суверенітету Казахстану походять від його північного сусіда, такі висловлювання двох світових лідерів виглядають як попередження агресивній політиці Кремля.

Сполучені Штати Америки також нарощують свої зусилля в регіоні ЦА, де ключовою країною американської стратегії є саме Казахстан. Протягом 2022 р. відбувся візит до регіону заступника державного секретаря, США посилили взаємодію у форматі «С5+1». Центральноазіатські країни відвідав голова Центрального командування США. Пріоритетами для американської політики є питання підвищення рівня безпеки, зміцнення співробітництва у боротьбі з тероризмом. США залишаються одним із найбільших інвесторів у регіоні та посилюють дипломатичні зусилля на противагу РФ і КНР.

Зміцненню регіонального лідерства та міжнародної репутації Казахстану посприяв факт проведення протягом осені 2022 р. в Астані цілої низки міжнародних заходів. Зокрема відбулися саміти: Наради щодо взаємодії та заходів довіри в Азії, Ради глав держав СНД та новоствореного формату Центральна Азія + Росія. За участі папи римського Франциска у столиці РК відбувся VII з'їзд лідерів світових та традиційних релігій, який відвідали близько 100 делегацій із 50 країн світу [14].

Таким чином можемо констатувати, що найголовнішим підсумком внутрішньополітичного розвитку Казахстану у 2022 р. слід вважати завершення процесу транзиту влади від першого президента Н. Назарбаєва до К.-Ж. Токаєва. Чинний президент зосередив у своїх руках всю повноту влади, він так само як і його попередник підлаштовує політичну систему Казахстану під себе, виходячи зі своїх інтересів, обґрунтовуючи державними потребами часті зміни до Конституції, доцільність проведення референдумів та дострокових виборів. На тлі обіцянок демокра-

тизації та соціально-економічних реформ пропонуються до реалізації косметичні та технічні новачі, які не змінюють політичну систему, але при цьому створюють сприятливі умови для продовження повноважень та посилення персональної влади.

На міжнародній арені Казахстан продовжує намагатися реалізувати багатовекторну зовнішню політику, поєднуючи розвиток союзницьких відносин з РФ із прагненням зміцнювати відносини зі США, ЄС, Туреччиною та Китаєм, який поступово перетворюється на найбільш впливового партнера РК. Водночас такий підхід дедалі більше обмежує зовнішньополітичні можливості і стає загрозою для Казахстану. Для збереження власної державності та міжнародної суб'єктності Астані доцільно переосмислити доцільність привілейованого становища Москви у своїй зовнішній політиці через усвідомлення загроз, які виходять від цього агресивного й непередбачуваного сусіда, активізувати контакти з тими регіональними і глобальними державами, які в умовах турбулентної геополітичної ситуації у світі зацікавлені у сильному та незалежному Казахстані, диверсифікувати торговельні шляхи й зміцнювати власну обороноздатність.

Використані джерела та література:

1. Деменко О.Ф. Проблеми соціально-економічної модернізації Казахстану. *Проблеми всесвітньої історії: науковий журнал*. № 4 (16). 2021. С. 213–231.
2. Деменко О.Ф. Республіка Казахстан у нових геополітичних реаліях. *Науковий щорічник «Україна дипломатична»*. 2022. Випуск XXIII. С. 326–337.
3. «День второго президента не за горами». В социальных сетях обсуждают «деназарбаевизацию». *Радио Азаттык*. 07.09.2022. URL: <https://rus.azattyq.org/a/kazakhstan-social-media-rejection-of-first-president-s-day/32022861.html>
4. Послание Главы государства Касым-Жомарта Токаева народу Казахстана. 1 сентября 2022 г. URL: <https://baiterek.gov.kz/ru/president-messages/poslanie-glavy-gosudarstva-kasym-zhomarta-tokaeva-narodu-kazakhstana-1-sentyabrya-2022-g>
5. Калмурат А. «Опасается реванша со стороны Назарбаевых». Зачем Токаев идет на новые выборы? *Радио Азаттык*. 01.09.2022. URL: <https://rus.azattyq.org/a/kazakhstan-tokayev-seeks-second-term-in-snap-election-dosym-satpayev/32014348.html>
6. Айдархан А. «Сохранить власть и стать новым «патриархом»». Слова и дела президента Токаева. *Радио Азаттык*. 26.09.2022. URL: <https://rus.azattyq.org/a/32051047.html>
7. Калмурат А. «Режим персонифицируется под второго президента». Димаш Алжанов – о переписывании Конституции. *Радио Азаттык*. 09.05.2022. URL: <https://rus.azattyq.org/a/kazakhstan-constitutional-amendments-political-analyst-alzhanov-interview/31838824.html>
8. Троценко П. Игра Токаева на опережение, имитация реформ и сценарии назарбаевской эпохи. Казахстан перед выборами. *Радио Азаттык*. 16.09.2022. URL: <https://rus.azattyq.org/a/kazakhstan-pre-election-situation-dimash-alzhanov-interview/32035545.html>

9. Риклтон К. «Помнить о возможном поражении России». Псевдореферендумы Кремля Центральной Азии встретила молчанием. *Радио Азаттык*. 05.10.2022. URL: <https://rus.azattyq.org/a/pomnit-o-vozmozhnom-porazhenii-rossii-tsentralnaya-aziya-vstretila-molchaniem-psevdoreferendумы-kremlya/32065424.html>
10. Москва «возмущена», Астане не по нраву ее «тональность». Эхо слов украинского дипломата. *Радио Азаттык*. 05.10.2022. URL: <https://rus.azattyq.org/a/kazakhstan-russia-controversy-over-ukrainian-ambassador-s-remarks/32066514.html>
11. Президент Касым-Жомарт Токаев провел встречу с Председателем КНР Си Цзиньпином. *Официальный сайт Президента Республики Казахстан*. 14.09.2022. URL: <https://akorda.kz/ru/prezident-kasym-zhomart-tokaev-provel-vstrechu-s-predsedatelem-кнр-си-цзиньпином-1482656>
12. Алимова Е. Отдаление от медведя и приближение к дракону, или Усиливается ли Китай в Центральной Азии? *Радио Азаттык*. 08.08.2022. URL: <https://rus.azattyq.org/a/central-asia-chinas-role-rafaello-pantucci/31975286.html>
13. Стэндиш Р. Страны на замену. Турция и Китай воспользуются тем, что Россия увязла в войне в Украине – они усиливаются в Центральной Азии. *Радио Азаттык*. 12.06.2022. URL: <https://rus.azattyq.org/a/turkey-china-see-opportunity-in-central-asia-after-moscows-ukraine-invasion/31893780.html>
14. Риклтон К. Визиты Си Цзиньпина и папы римского: почему они выгодны Казахстану? *Радио Азаттык*. 16.09.2022. URL: <https://rus.azattyq.org/a/vizity-si-tszinpina-i-papy-rimского-pochemu-oni-vygodny-kazahstanu-/32035725.html>

УДК 94 : 323.2 (575.4)

О.М. Цапко

кандидат історичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИЧНОГО РОЗВИТКУ ТУРКМЕНИСТАНУ

У статті розкрито сутність та основні ознаки політичного розвитку сучасного Туркменістану. До таких ознак належать наступні: кланово-трибальний характер функціонування державних інституцій країни; жорстка централізація системи державного управління; наявність позаконституційних владних повноважень керівника держави; грубе порушення прав людини; відсутність ефективної та дієвої опозиції існуючій владі тощо.

Зазначені характеристики політичної системи Туркменістану доповнюються наявністю в ній карально-репресивних органів та корупції, яка на сьогодні носить системний характер, пронизуючи всі щаблі влади Туркменістану. Усе це сприяє дедалі більшій ізоляції Туркменістану від світових глобалізаційних процесів та відставання його у своєму соціально-економічному та політичному розвитку.